

Νεκρολογία

Φώτης Καφάτος

16 Απριλίου 1940 – 18 Νοεμβρίου 2017

Με βαθειά οδύνη πληροφορηθήκαμε τον θάνατο του Φώτη Καφάτου, Ιδρυτή και πρώτου Διευθυντή του Ινστιτούτου μας, στις 18 Νοεμβρίου 2017.

Γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης το 1940. Έλαβε το πτυχίο του από το Πανεπιστήμιο του Cornell και συνέχισε τις σπουδές του στη Βιολογία στο Πανεπιστήμιο Harvard. Μετά από μια περίοδο εντυπωσιακής μεταδιδακτορικής δουλειάς, ο Φώτης έγινε ο νεότερος Καθηγητής του Harvard στην ηλικία των 29 ετών.

Κατά τη διάρκεια της καριέρας του υπήρξε από τις πλέον διακεκριμένες μορφές στις βιολογικές επιστήμες, χάρη σε μεγάλο αριθμό σημαντικών ανακαλύψεων οι οποίες είχαν τεράστια απήχηση τόσο στη βασική όσο και στην εφαρμοσμένη βιολογία. Η ερευνητική του συνεισφορά επικεντρώθηκε στο χώρο της μοριακής βιολογίας και της γενετικής. Με τους συνεργάτες του ανέπτυξε πρωτοπόρες τεχνολογίες όπως την κλωνοποίηση του cDNA και το dot blot. Η ομάδα του ήταν η πρώτη που κλωνοποίησε ένα ολόκληρο γονίδιο θηλαστικού (το γονίδιο της β-σφαιρίνης του κουνελιού) και που απέδειξε ότι εξελικτικά απομακρυσμένα είδη κατέχουν παρόμοιες ρυθμιστικές αλληλουχίες. Εισήγαγε τη μοριακή βιολογία στη μελέτη της ανάπτυξης με τις πρωτοποριακές ανακαλύψεις του για γονιδιακές οικογένειες (αυτές των γονιδίων του χορίου του μεταξοσκώληκα και της μύγας του ξιδιού). Αυτές οι μελέτες άνοιξαν νέους ορίζοντες στην αναπτυξιακή και εξελικτική βιολογία. Το μακρόπνοο όραμά του αποδεικνύεται από την εμπλοκή του στη βιοπληροφορική, ήδη από τη δεκαετία του '80, πολύ πριν γίνει κοινή πρακτική για την επιστημονική κοινότητα. Από τα μέσα της δεκαετίας του '90, η έρευνα του επικεντρώθηκε στο κουνούπι φορέα της ελονοσίας, *Anopheles gambiae*. Η εργασία του σε αυτό το χώρο απέφερε σημαντικά αποτελέσματα στη μάχη κατά της νόσου, η οποία αφαιρεί πολλές ζωές, ιδιαίτερα στις φτωχές χώρες. Ο Φώτης υπήρξε επίσης μία από τις κινητήριες δυνάμεις πίσω από τα προγράμματα αλληλούχησης των γονιδιωμάτων της *Drosophila* και του Ανωφελούς, τα οποία συνέβαλαν σημαντικά στη συγκριτική και λειτουργική γονιδιωματική. Την τελευταία δεκαετία του επιστημονικού του έργου, το ενδιαφέρον του επικεντρώθηκε στην ανοσολογική απόκριση του Ανωφελούς. Σε συνεργασία με άλλες σημαντικές ερευνητικές ομάδες, ανέπτυξε νέες ιδέες για την κατανόηση της μοριακής βάσης της λειτουργίας του ανοσοποιητικού συστήματος των αρθροπόδων.

Παράλληλα με τη συμβολή του στην επιστήμη, η οποία αναγνωρίστηκε από αμέτρητες διακρίσεις και βραβεία, ο Φώτης υπήρξε επίμονος εμπνευστής και οργανωτής, που υπηρέτησε ενεργά την επιστημονική κοινότητα με πολλούς τρόπους. Μεταξύ του 1972 και 1980, οργάνωσε και αναβάθμισε το Πρόγραμμα Σπουδών του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ένα μεγάλο μέρος της σημερινής βιολογικής κοινότητας της Ελλάδας, χρωστάει το ξεκίνημά της στη διδασκαλία και τη γενναιόδωρη στήριξή του. Τη δεκαετία του '80 ήταν ένας από τους θεμελιωτές του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας, όπου και ίδρυσε το Ινστιτούτο μας, το Ινστιτούτο Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογίας (IMBB). Με το μπόλιασμα νέων ιδεών, διοικητικών και εκπαιδευτικών δομών, οικονομικών πόρων, αλλά, κυρίως, την στρατολόγηση πολλά υποσχόμενων νέων ερευνητών, το όραμά του για τη δημιουργία ενός διεθνώς ανταγωνιστικού Ινστιτούτου Μοριακής Βιολογίας, έγινε γρήγορα πραγματικότητα. Βάζοντας ψηλά τον πήχη στις επιστημονικές επιδόσεις, ήταν, και εξακολουθεί να είναι, η κινητήρια δύναμη της επιτυχίας του IMBB. Ο Φώτης, συνέχισε να στηρίζει το Ινστιτούτο μας ακόμη και μετά την αποχώρησή του από αυτό, από τη θέση του ως Πρόεδρος της Επιστημονικής Συμβουλευτικής Επιτροπής του IMBB.

Το 1994 μετακινήθηκε στη Χαϊδελβέργη όπου ανέλαβε τη διεύθυνση του Ευρωπαϊκού Εργαστηρίου Μοριακής Βιολογίας (EMBL), ενός από τους μεγαλύτερους ευρωπαϊκούς ερευνητικούς οργανισμούς. Από το 1993 έως το 2005 βοήθησε να επαναπροσδιοριστεί και να βελτιωθεί το ίδρυμα με την ίδρυση νέων εργαστηρίων και παραρτημάτων, του νέου διεθνούς μεταπτυχιακού προγράμματος και εταιρειών τεχνολογιών. Εφάρμοσε νέες πολιτικές 'ένταξης', ειδικά αφιερωμένες στην υποστήριξη και προώθηση των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες και τους νέους ερευνητές στην Ευρώπη.

Το 2006 μετακόμισε το εργαστήριό του στο Imperial College του Λονδίνου, όπου συνέχισε να μελετάει το ανοσοποιητικό σύστημα του κουνουπιού που μεταδίδει την ελονοσία, παράλληλα με την προσπάθειά του να ιδρύσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (ERC), ένα ισχυρό χρηματοδοτικό εργαλείο για την προώθηση της ερευνητικής αριστείας και την αναζωογόνηση της ερευνητικής κοινότητας της Ευρώπης. Διετέλεσε Πρόεδρος του ERC για το διάστημα μεταξύ 2007 και 2010.

Ο Φώτης πέρασε όλη την καριέρα του ισορροπώντας τις δικές του ερευνητικές επιδιώξεις με τον αγώνα για τη δημιουργία ευκαιριών για άλλους επιστήμονες. Οι ερευνητές του IMBB έχουν ιδιαίτερα επωφεληθεί από την καθοδήγηση του, που άφησε τα ίχνη της σε περισσότερες της μιας γενιές της επιστημονικής κοινότητας της Ελλάδας. Για μας στο IMBB και όσους άλλους είχαν το προνόμιο να τον γνωρίσουν, η εικόνα του Φώτη θα συνδέεται πάντα με τη χαρά του να παράγει έρευνα υψηλών προδιαγραφών. Έχει αφήσει μια πλούσια και πολλά υποσχόμενη κληρονομιά σε πολλές γενιές βιολόγων. Χτίζοντας πάνω σε αυτή την κληρονομιά, είναι τώρα καθήκον μας να κοιτάξουμε μακρύτερα για το καλό του μέλλοντος της ελληνικής επιστήμης.